

K 38229

Marie Under.

4. X 36

Kömmen oafhængig.

Elõmme linna poolt Raamatu-aasta puhul määratud kirjandusauhinna otsustas välgandamine Lürri, koosseisus J. Rõmme, H. Kemmel ja C. Parts, anda Marie Underile tema luuletuskogu „Kivi südamest“ eest. Otsustamisel võeti arvesse, et meie luule ilms on jõudnud kõrgele tasemele ja pakub tihti suuremaid väärtusi kui meie proosa, hoolimata oma praegusest chapopulaarsusest.

Just kogus „K.S.“ on aga see meie suurimaid luuletajaid jõudnud end väga võidelda täiskõrpe selguse ja saavutanud haruldase mõtte- ja vormitiheduse.

Lõplikult kasutame meie avanenud õnnelikku juhtumit ja pühendame ^{käesoleva} tänaspoole Marie Underi loomingule.

Underi esimesest kogust kuni viimaks mainitud (arvult 10-nda) koguni on olnud ^{sest ajal, mil hõimud ei olnud veel kindlalt ja pehkest nautida vaid kaerolõuast pödra, jellep. a} ^{Maailmasõja puhkedes jäi kirjanduslik} looming tõrke. Alles 1917. a. (järgest revolutsiooni) tekkis uus puhang, ^{olnud} ^{aaf-} ^{mõeld} ^{mitte} ^{juurde} ilmus terve rida luuletuskogusid. Need olid oma aja lapsed, kajastavad silmapilku nautivat sõjaegset meeleolu. Nende luuletuskogude noored autorid koondusid kirjariikkude ühingusse „Siuru“. Peale Underi kuulusid nia veel H. Viimane, A. Gailit, J. Semper, A. Adson ja Noor-Lesti vanemaist tegelasist Fr. Tuglas. Neist olid mitmed esinenud juba varem N-E albumis; nii ka M. Under, kelle „Oma laulu“ leiame ^{publ.} N-E I albumis 1905. a. &

Kuid ta esimene kogus, nagu üteldud, ilmus alles a. 1917 nime all „Sonetid“. Mainitud kogus kutsus esile pahameeleborni, kuigi leidis sama palju kiitustki; igatahes sai aga luuletaja populaarsus päevapealt. Selle kogus lähi põhjustatud erootiline armulaulike kuulus jäi kauaks M. Underi nime külge kleppuma. See erootiline armulaulike kuulus ei pea aga paina, kuna isegi „Sonetid“ 50-dest luuletusest ainult 14 käsitlevad armastust, väikimata teistest kogudest. | Tõsi on aga, et need ta esimesed luuletuskogud „Helioitseng“, „Sonetid“ ja „Sõnino puri“, on kitsalt subjektiivsed: ainek on „mina“, 2. mina & (s. o. armastus) ja loodus — dekoratsioonina. Underit on nimetatud kõrge elumeelemaks eesti luuletajaks. „Tema on pärinud selle muistses Egipti kanneldaja elurõõmuse, kes maises olemasolus nägi ilimat väärtust“, ütleb Jaan Kärner. „Ah, elada on nii ineliselts kää!“ hüüab poeet ja Sonetis „Helite aegu II“ ütleb ta:

Nüüd üle kirsipuude, üle terve aia
Üks hele õitepärn kui pehme valge vill
Ning lilla sirelid on küll ja küll
Neist lõhnu hoovab helgemaid kui vana.

Ei täna elumõtet küsi ma, ei päri:
Seks aega küll, seks aega sügisel
Ja kevadel, külmal, kaineistaval talvel.

Tüdamesse hiiliv kaduvustunne, mis ei lase elu ja loodust täiesti
segatunult nautida, teeb nautimise veelgi intensiivsemaks.

Ah, mina olen juba seda rügu
Et iga meel mul iga ilu joob.
Nii ahnelt tühjendan ma elulaeka,
Kui surmamõistetu, — nel vähe aega.

N. Luuletused on kui intimised päevaraamatute-leheküljed, kuid
omeli tunneb ta, et ilusaaimad laulud on oornud kannatustesse
ja kadunud rõõmudesse.

Nagu G. Suits ütles endast: Mu paremat laulu ära küsi:
veeret, kuju saanud pole see,
Mu kaunimat tuuleteilt küsi:
ära aurand, mööda lennand see,

nii ütles ka M. Under:

Mu ilusaaimad laulud olen küski
Ja tunded pühad nagu Suurel Reedel
Mäe patja rubnud ahastuse äärel
Kui piinapisarate kuumi piiski.

Isoliikude elamuste raamiks on Underil aega loodud. Juba
„helõitengus“ ütles M. Under Toomas Vipermaadi liinult:

Mu kevad algab juba jõulul juba:
neist päikseküertest oli ammu puudu,
mis vargsi vaatravad läbi härmaspuudu ...

Ta loeb kevade alguses juba seda veebruarikuu päeva, mil päike
on esimest korda kevadiselt-soe, kuigi selle päevani, mis esimest korda
on tunda maalõhna, on veel palju nädalaid, ja teist nii palju
toomingate puhkemiseni.

Ja samas loeme ^{ma} lühedasi:

„Mu kevad lõpeb alles viirakuus“,
J. C. Riis, ^{keis} hakkavad kaduma suve ^{külluse} viimased märgid.

Ja teisel!
Ah, olen kurb kui vähesed, kuid
On palju naerimas püüas mul
Kuis omeli all leinamiste lõõmu
Nii hulle hõiskeit meenab hinge
võõru
Salonis.
Eks seks mu ikugi suurelt
Et tal nii hell ja haige süda
peita.

Missugune on siis see loodus, mida H. ⁿaudib oma nii pikal suvel. Me näeme ta luuletusis vanu kaluri- ja talumaju, hämaraid terrasse, ^{lõhnarikkaid aedu} nohtunud radu, lunde ja lilli, palgi lilli: kreem, sirelid, toomingaid, kulleruppe, nelke, nartsisse, levanood...

1) Ma ikka mäletan sind, Maardu rand:

mäe veerul, koke mere, väike maja,
kõik aknad lahti äö ja päevaga,
ning tuppä kostis nagu talvaand
lõõrõritusi —

(Maardu rand I)

Sonetid.

3) Ju pimedamaks mustenemas tuba:
veel helendavad ainult akna klaasid
ja laual lõhnarasked lillevaadid —

(Videvannid)

„helob“

3) On kerge lein nüüd üle terve maja:
terrassil õhtul juba lampi vaja
ja katet ümber väriseva pika.

Hilomüri 2.

(helob.)

4) Täis roosa eha sirine terrass,
kus punast tilli lastand akendelle
ning purpurätiku mu õlgadele
Päev loojaminev, kauniti kustumas.

(Sirine terrass).

Sonett.

...
Nõu kummul argsi valgeid õisi ajab
ja kressid rohu niiskenevas vaos

Kui leegid roomlevad mul üle kingi.

Sinine, roosa, õhk hell ja valge, loojeneva päikese kohtudel purpur-
rätik, samas roomlevad kressid kui leegid, ^{õn} Torn habras maastik,
see on subjektivsete armastustautude meeleolude dekoratsioon.

Domineerivas aastaajas ^{lad} on ^{egadest} muu, ^{in. v. and} talu aga on kurb, külm,
kainestav, kapral dekoratsioonimaastikul lonk, lumi, külm ja
hingetu, ning luuletaja „mätsav ruvisüda“ on „talvevaikre, hääletu.“

[Kendes esimestes kogudes ei kuvita Underit ühiskond, kaas-
inimesed ega kaasaja päevaküsimused.] Teg oli aga selline,
mis tahes kahtmatult pööras endalegi lõpuks tähelepanu, kui
inimene ei olnud liiga noor, liiga esimene tubinaga ellu sööstes.
M. Undergi pidi seda tähele panema, pidi nägema ka ühiskonda
ja selle kannatuse sõja ajal. Ta mõnaski varsti, kuidas

„Surm rohmis ümber, väärinata, isukas, pures,
elliljonid roovusi viis oma sudse laeva.“

+ kes vihasid hõbekalad,
võltsitud kui peenest siin-
süüdist värisvad üle roogude,
xx sügis on aga see aastaaeg, kus
muru märsel ja munnad, kottudel
kujutis hirmunud lindude pesas,
kus on aeg, elumiste järele kät-
da,

o Sojakõldeid on nii haardavad ja viletsused on
nii suured, et poetas hüüas:

„Oh Sojand, tule alla! Inimeses Soa!”

Liig kõrgelt jätkid meid, Oh tule alla, vaata,
kui kukkub veri noor.

(lk. 8. Appikud?)

„Vurvalle”

X Lõllepärest tungib hinge ahastus, mida kuhugi ei
ole matta.

„Kus, kus on koht mu kisale?” hüüab autor

(Ahasteja 3. lk 72, Kail varjust)

[koik.]

XX Ka ümbres ei näe midagi ilendavat. Ilusid on lüüdnud esinud Underi
lülles linn. Ühtin kuruimas osas linnast on aga aigul, ja seda näeb
nõid Under. (Linnastgulis)

Kuid tohletand majad kui ussitand seened —

Neil porine vööp.

On lapsi väraval: kaelad kui peened!

Peos kompevipaber ja tinane nõõp.

hellust pikast lüllebant too
kaas katus

Seda muutunud ellusuhtumist, luuletaja ümbersündi peegeldavad l-kogud "Verivalla" (1920) - luul. 1919-20 - ja "Pärisosa" (1923) - 1920-22. Need kogud sisaldavad ajalause, nagu "Sõjapime", "Laatsarused", "Tänasal" jne. Ellusuhtumise muutumise tagajärjekes on luulemaastiku värvitoonidegi muutumine: sinise-rossi-leekpunase asemel tuleb kollane-kall-must-violett. Esteetiline maailma muutmise asemel, mis otsis igalt poolt ainult ilu, astub eetilise. Tõda on näudnud palju inimeluseid, tema tohib elada. See on suur teenimatu kingitus. Selle vastutasuks peab saama heaks. "Suur viha hinges vaagab: saada heaks", ütles ta. H. luulel on ilmunud eetilise ja sotsiaalne moment.

"Verivalla" pakub sotsiaalse võitluse pilti. "Pärisosa" aga, mis üldilmelt küle on väga sarnane eelmisega, on meeleolu siiski juba lootuslikum. Näit luul. "Me ärkame."

"Me ärkame! Me ärkame!"

Me draolnud kauges unekojas.

Me elu jälle üles leiame,

Mis merina padrikusse oli kaotse läinud.

Ao & vaagnas kopitanud pilgud võime:

Su ilma, inimesi, Jumal, äkki üles leiame!

Me kõik nüüd kogemud, kui kaugelkäinud.

Sellistest lootuslikkudest luuletustest võt

vel nimebade mainida

"Nõrke laulu", "Lainete

namfesti kallastele"

jne.

Järgmise perioodi, 1925-27. a. luuletused on jaotatud kahte kogusse: "Hääl varjust" ja "Tõõn ühest ilusast päevast."

Tumeda "häälena varjust" kostab veel kaebed ja kannatus-

hüüded. Luuletajale näib, et "Läänd tähed kinni ülal takma

takku", et "kõik tühja löünd: keed, päevad, aastad uppuend-

- ja õune - seda imet üal polnud." Kannatuste vaalsamas

põhjuses on füüsiline ja vaimline unetus, äärmel olem sel

ajal kui kõik magavad nii füüsiliselt kui ka vaimliselt.

b) vt. "Hääl varjust"

Unetama laul lk. 51.

a) et juba H. esimesi luuletusi sisaldas kogus "Selotsing" leides samavalmine luuletus "Uneta
öö", mis on huvitav neid võrrelda nüüdse
hüümiselt. (lk. 51).

Teadud Jõude ja lootust elamises annab Ernst Enrolis aimus elust mõlemalpool meie elu piiri.

x ~~mis aliquid~~ ~~habes~~ mis on võrreldes Tema
asimele kogudega avardunud ja muutunud
realsemaks.

See usk surematasse peegeldub luuletuses "Ainus".

Jatkuub siis ainsast ja ühest
Ühest me toimingu murest,
õnne põgusa piirust?

Tiin saad sa huumava innu
 Klinge, ja maigu saad suhu,
 Verre valusa tungi.
 Elu see - lendutus linna
 Kuhuigi veel ... aga kuhu?

Gama ajajõrgu teine pale peegeldub aasta hiljem ilmutunud kogus. R. üh. i. p. " See kogu näitab, et „Hääl varjust“ kuulduks vaid vahete vahel, ahastussilmapilkudel, et kuuletajate on välja jõudnud see, elujaatava nagu varemgi, kuid küpse ja lepitava ellusuktamiseni. Kuid on antud ükski ilus päev, mis peab juba sellestki rõõmu tundma. See optimistlikku ehvade^m paigutatud motona kuuletuskogu esilehele Salomoni Kogu ja raamatust võetud tsitaadi näol: „Hääl päeval olgu sul hää meil, ja kurjal päeval jää vaatama: Jumal on ka sulle teine kõva teinud...“

Rõõmu võib tunda kõigest, võib tunda päikesepaistelisest päevast pärast mitmepäevalist vihma, millel pääseb toast kui „Noa laevast“ ja kus algab „aunaavanine ülemajaline“. Rõõmu valmistab kas või elu jälgimine maanteel. Rõõm on raadelda, kuidas see „joonseb, ruttal üle silla, üle jõe“. Kuidas sellal elu keeb, kuidas vanner hüpleb, veskilt sõidab veskiline, laskub lendavate tuvide ja vareste tiibu. Jälle mõni ratas veereb. Rõõmu leidub avaras looduses nii palju, et leuletaja, kes „ei kärsi kauem helisevas majas“,

palju, et luuletaja, kes "ei kutsu kunagi luuletaja nimeks" (1913, 1914),
lähleb "lustil saagitsema naga kütt." ^{motiiv on seltsimehe H. L. Kõnna}
Husaimard luuletusi viimase mainitud kogus on ka legend ^{loodus on ja tead ta luule meelimaas ürg-}
"Taevaminex", mida on palju ette kantud, nii Tln ringhää- ^{allinap} (X)
lingus kui mujalgi.

Kuna H.-l ülevõeti kogusd on ilmunud 9, on eepilisi ilmunud
1 - „Õnnevargutes“, mis on võetud k. kirjanduse 100 parima

Uues päevaks valmisistub ja puhastub nimeni
alles ööl. &

Imelin, kuis hoopis teiseks saame,
Kui ei ole ainsat päeva saame,
Saame kolin pöletund kadestamult.

Pis lindane umbes parimini oma tänapäevamores,
ja niii — „ainuleme tõe hoopis muult“.

hulka, nagu ka "R. üh. i. p.". Pärast äärmajainitud nimistu koostamist on ilmnenud veel 1 kogu ja nimelt 1935. aastal kogu "Kivi rüdamelt." Selle viimase kogu puhul ütlevad arvustajad:

(A. Oras): Kõige naiselikumast meie luuletajast on ta areemas üheks mehelikemaks, kui mõttepinget ja otsingut võib lugeda mehelikeks omadusiks. (1935. a. R. üh. i. p. ülevaade, B. Kirjandus)

Ja teisel: (H. Viisnapuu). Underis paeb elujulgeus, raheldus ja uuedistat eluviis, eluenergia, mis teeb ergaks ja värskens. Käesolevas kogus kõige üle langeb selgitatud tarkuse ja kauguseigatsuse sõdangu valgus. Selles vangistavas aimluses kajastub tagant järele elu kõiksus, mis on rüdanud laulvaresse. (1935. a. R. üh. i. p. ülevaade, B. Kirjandus, Loonimägi)

Ja veelgi vaimustatumalt. (H. Talvik): "Kivi i." on teos, mis (on) võimeline rahuldama nõudlikemaidki lugejaid. Kõigi esimesel pilgul vast jõigavõite, avaneb tas lähemal tutvumisel väärtusi, millede kättevõitmiseks meesab elada.

Selle kogu näeme enesepuhastuse püüde. Autor tahab lahti saada kõigest halvast, tarbetust kontrast, mis on kogunud kinge ümber. See püüde peegeldub luuletuses "Käik tuultesse", mida me meelme täna veidi hiljem. ✓

Ja nii "puhtas põdenud nagu laps", ^{luuletaja} amb ta jälle teile:

(54) "Teed kivist jälle läed, ei keegi saa

Sulle jälge alla omi peopesi.

(55) Kuid ^{ka} "Onn olla teel."

hüüdi

Elult meie eksisammudest ei võppu.

Wing nagu Elu võrdpilt eel.

Lai avarus, mil pole lõppu.

Nüüd alles on luuletaja teatud selguseni jõudnud, nüüd avaneb ees "lai avarus, mil pole lõppu."

Nähtavasti elu algab alles 50. aastast, mitte isegi 40. aastast.

1000000000
1000000000
1000000000
1000000000

Kokkuvõttes võib ütelda: M. Under on läbi teinud arengu nooruslik-egoistlikust subjektiivsest maailmasuhtumisest sotsiaalse-ühiskondliku suhtumiseni, ja sealt tagasi isiklike el^uamuste juurde, kusjuures ta aga vaatab elu kõrgemalt tasemelt äraselatatud pilguga.

"Vähe on meie maal üldse loovaid vaimse, kelle areamisvõime võrdluse Underi omaga", on lausunud A. Ojas. tähelepanek.

Tulepärest jääme suure heuriga ootama, kuidas näeb maailma ja elu 60-ne ja 70-ne aastane luuletaja.

Briti oleme aga õnnelikud, et ^{M.H.} see meie moodsa liivirika seuranne, elab just meie keskel, meie mändide vahel ja Võrme liivasel pinnal, meie kodulinnas innustunud pooldajana.

Enna laul.

Lapsuke on mul, õrnake, kullake, kaunis,
näone nii rõõmus ning hää ja suuke nii melaal naerul, V
... .. Veljuid ja veel võin ma ja jõuen
cemale jätta sinust su väikesed naljakad mured,
pisarad pikhida silmist ja rõõmsaks ning ilusaks teha—
kuldseks su päevi, mu laps, nüüd, oh veel jõuen ma seda.
Kiirelt küll kaovad need soojad ja säravad päevad,
kiirelt need magusad ööd, kus valvamas oma;
suuremaks saavad su väikesed kõikesed, jalad
nuuremaks, suuremaks ka su väikene süda,
suuremaks, tõsisemaks ka su väikesed naljakad mured;
tunult ja tormide kättesisjele sind jätma, mu kallim!

Võlnad nii säravad, sügavad, sametimustad,
vaatavad hingepe mu, süütavad lõkkele südant:
Oh, kuid sind armastan ma, õrnake, kullake, kallid,
naerata suuke ja silmad nii sametimustad,
kuldseid juukseid ja kõik sinu väikesed liikumised
ja sinu hellusest hinge!